

CANFORA, LUCIANO. *Gaius Iulius Caesar: demokratický diktátor*. Přeložili DAŠA BARTOŇKOVÁ, PETR, KYLOUŠEK, IRENA RADOVÁ, HELENA SEKAVOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2007, 445 stran. ISBN 978-80-7021-901-0.

Českému čtenáři se v roce 2007 dostala do rukou výjimečná publikace o mocném římském vladaři Gaiu Iuliu Caesarovi. Významná kniha *Giulio Cesare – Il dittatore democratico* je již několikátou odbornou publikací italského klasického filologa a historika starověku Luciana Canfory, který patří mezi nejuznávanější světové znalce dějin a kultury řecké a římské antiky. O osobnosti L. Canfory se již zmínila v recenzi vydané roku 2005 ve Sborníku prací Filozofické fakulty brněnské univerzity Daša Bartoňková a výstižně v ní popsala charakter i význam Canforovy nové knihy. Česká veřejnost má nyní možnost přečíst si zmíněné dílo také v češtině. Za tento počín jsme vděční českým klasickým filologům pod vedením právě D. Bartoňkové.

Kniha je velmi rozsáhlá a látka v ní probíraná, třebaže je veřejnosti známá, nepatří k nejsnadnějším. Byla dodržena vysoká úroveň překladu, podobně, jak se to podařilo v případě Canforových *Dějin řecké literatury* (tč. vyšlo již 3. vydání).

Náročného úkolu se ujala již zmiňovaná Daša Bartoňková (kap. XXI–XLII, s. 172–347) a Petr Kylaoušek (úvod, kap. I–XX, s. 9–171), který spolupracoval s D. Bartoňkovou také na překladu Canforových *Dějin řecké literatury* i Contových *Dějin římské literatury*, kde se ujal mimo jiné právě partie o Caesarovi. Irena Radová přeložila části věnované chronologii (s. 389–410), bibliografii (s. 433–437) a životopisům (s. 411–419), Helena Sekavová dodatky (s. 351–387) a slovník pojmů (s. 420–432). Podobně jako jiné Canforovy knihy přeložené do cizích jazyků (český překlad *Dějin řecké literatury* byl v roce 2005 oceněn cenou rektora MU), tak i *Giulio Cesare* vyšel v roce 2001 v německém překladu, záhy ve francouzském (2001), španělském (2004), anglickém (2007) a dnes můžeme k těmto vydáním zařadit i překlad český.

Publikace je rozdělena do 42 kapitol, začíná úvodním slovem a končí oddílem s dodatky, chronologickou částí, životopisy, slovníkem pojmů a seznamem bibliografie. Důležitou část tvoří také poznámkový aparát, z kterého lze vyčíst, že autor vycházel opravdu pečlivě ze všech dochovaných a dostupných pramenů (s. 434nn.). Z počáteční úvahy vyplývá, že zpracování osudů byt' známé římské osobnosti, kterou C. I. Caesar bezesporu byl, nebylo vůbec jednoduché. Ústy Bertolta Brechta autor knihy upozorňuje na nebezpečný pohled na dějiny, kdy se „na budoucnost nazará, jako by byla již v jádru obsažena v minulosti: zde v činech odvážného, ubitého politika.“ (s. 10). Za zajímavou podkapitolku úvodu pokládám část, v níž L. Canfora nejenom srovnává římského diktátora s ostatními vladaři, ale navíc připomíná i jejich zájem o Caesarovu osobnost – konkrétním dokladem jsou Napoleonovy úvahy, vydané v Paříži v roce 1836 hrabětem Marchandem (s. 13 – *Précis des guerres de César par Napoléon, écrit par M. Marchand sous la dictée de l'empereur 1819, Paris 1836*).

Vlastní jádro knihy se zabývá, jak již ostatně uvádí recenze z roku 2005, životem Gaia Iulia Caesara, činy a událostmi před jeho nástupem do čela římského státu, dále boji při dobývání Gallie (58–51 př. Kr.), děním za občanské války, jehož výsledkem byla Caesarova diktatura, a nakonec také jeho tragickou smrtí. K jádru knihy nicméně nepatří jen chronologický pohled na události, ale především důsledné zamyšlení nad významnou římskou osobností, a to jak z hlediska historicko-politického a literárního, tak i z úhlu psychologického a etického. V oddílu Dodatky (s. 351–387) je podrobně vykreslena Caesarova literární činnost a kulturní aktivita, která z Caesara, jenž dokázal držet odděleně politickou moc a svobodný kulturní projev, činí diktátora zcela odlišného od mnohých jeho pozdějších následovatelů (s. 383).

Přesný a výstižný překlad všech kapitol umožní lépe proniknout do caesarovské problematiky nejenom odborníkům, ale i běžnému čtenáři. Přitažlivost díla podporují připojené obrazové přílohy, jako jsou mapky s latinskými i českými místními názvy (např. měst a řek), fotografie, portréty a další vyobrazení.

Závěrem je třeba poděkovat celému kolektivu překladatelů i nakladatelství Vyšehrad za přínosnou práci. Přejme sobě i českému čtenáři, který se zajímá o antickou historii, více takových překladů.

Nina Jašková

GOLDHILL, SIMON – HALL, EDITH [EDS.]. *Sophocles and the Greek Tragic Tradition*. Cambridge University Press, 2009, 336 stran. ISBN 978–0–521–88785–4.

Souborná publikace z nakladatelství Cambridge University Press obsahuje 13 studií pojících se k tématu „Sofoklés a tradice řecké tragédie“. Je věnována profesorce Pat Easterlingové, která řecké tragédii, zvláště Sofokleovi, zasvětila velkou část svého života, k 75. narozeninám. Autory článků jsou žáci a spolupracovníci Pat Easterlingové (kromě jednoho badatele z Řecka jsou všichni z Velké Británie).

Formální členění práce je pro obdobné soubory typické: jednotlivé studie jsou tematicky rozděleny do větších oddílů. V tomto případě jde o tři oddíly, jimž předchází úvodní kapitola (1–24) od editorů S. Goldhilla a E. Hallové. Čtenářům je zde poskytnut přehled o tom, jak a kde byly Sofokleovy hry přijímány. Autoři přitom zdůrazňují, že se Sofokleova *Antigona* stala ve 20. století jednou z nejsilnějších divadelních her politického protestu, mimo jiné také pro Sofokleovu schopnost proniknout do vztahu mezi jednotlivcem na jedné straně a obcí na straně druhé (mezi uváděnými moderními německými autory, opírajícími se o Sofokleovu Antigonu, však postrádám Klause Hubaleka). Každého Sofokleova protagonistu, o němž se hovoří v této kapitole, bychom mohli charakterizovat slovy Campbellovými: „...is always new and always old“ (20).

V oddíle I (27–96) je věnována pozornost především Sofokleovým divákům, jejichž role byla v rozvíjející se demokratické společnosti pro básníka elementem velmi důležitým (kap. 2. od S. Goldhilla). Další dvě kapitoly tohoto oddílu se zabývají analýzou tragédií *Filoktétés* (mimo jiné se tu autorka I. Lada-Richards soustředí zvláště na formování charakteru mladého Neoptolema) a *Tráchiňanky* (E. Hallová), tj. v druhém případě tragédie, která je jen zřídka uváděna do vztahu s athénskou demokracií a spíše bývá nahlížena jako drama podávající informace o manželství a postavení žen.

Oddíl II (97–106) se zabývá postavou Oidipa, a to jednak hrou *Král Oidipús* (kap. 5 od P. Buriana; analyzuje se především závěr této tragédie a autor zdůrazňuje, že Oidipús není jen postavou minulosti, nýbrž patří jak současnosti, tak budoucnosti), jednak tragédií *Oidipús na Kolónu* (kap. 6.; C. Carey tu zevrubně zkoumá třetí stasimon). O sémantických odchylkách u Sofoklea, Yeatse a Vergilia píše M. Silk, a konečně v poslední kapitole této části si F. Macintosh všímá francouzských zpracování Oidipa v období mezi dvěma světovými válkami.

Oddíl III (177–287) má ještě širší záběr a nezaměřuje se pouze na Sofoklea, nýbrž je věnován „budování tradice tragédie“ v 5. století př. n. l. (zaměření 9. kapitoly od K. Valakase dobře vystihuje autorova otázka „who should be the didaskalos of the polis?“ [201]). V kapitole 10 řeší A. Bowie vztah Athén a Delf v Aischylově *Oresteí*; R. Buxton (11. kapitola) se zamýšlí nad Euripidovou tragédií *Bakchantky*, kde mimo jiné poukazuje na budování tradice „zženštilých“ mužů. S méně známou látkou se setkáváme v pojednání z pera O. Taplina o fragmentárně dochované hře *Hektor* (kapitola 12), jejímž autorem byl básník Astydamás (370–340 př. n. l.). Autor této kapitoly čerpá materiál nejen z *TGF*, ale i z papýrů, které nejsou ani odborné veřejnosti snadno přístupné. V centru pozornosti poslední, 13. kapitoly, kterou C. Pelling nazval „Seeing a Roman Tragedy through Greek eyes“, je Shakespearův *Julius Caesar*; autor se zamýšlí zvláště nad vztahem Shakespeara a Plútarcha.

Vy zdvihnout musíme, že na rozdíl od publikace o antickém románu se badatelé v této knize neomezují při dokumentování svých argumentů pouze na anglické překlady vybraných pasáží an-